

NEPOVŠIMNUTÝ LIST V NÓRSKEJ NÁRODNEJ KNIŽNICI

PHDR. MAREK RÍMSKY

✉ marek.rimsky@gmail.com

When carrying out biographical research of Bratislava teacher Eduard Krajňák, the author found a letter in the National Library of Norway in Oslo which was addressed to Bjørnstjern Bjørnson, the defender and protector of Slovaks in 1907. In the 1950s, the letter was overlooked by Czech Germanist and Scandinavianist Josef B. Michl during his research of the correspondence of Czechs and Slovaks with Bjørnstjern Bjørnson. In the late 19th century and early 20th century the Norwegian writer bravely defended the rights of nations which had suffered under the yoke of oppressors without achieving their own statehood. Shortly after his death in 1910, Bjørnson's relationship to Slovakia and Slovaks was chronicled in a book by young Norwegian literary historian and Slavist, Trygve Tonstad (1899 – 1933).

Keywords: theory of biography; Bjørnstjerne Bjørnson; Eduard Krajňák; correspondence

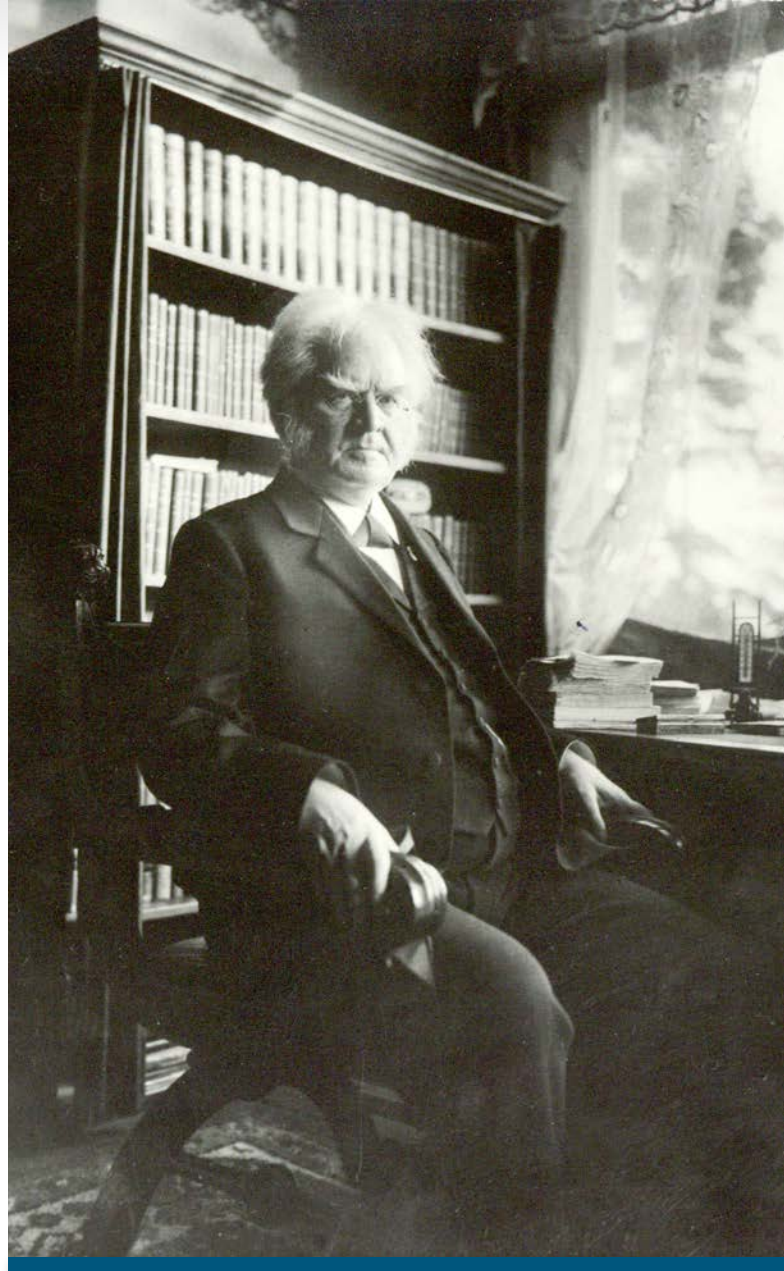
... aby Slovákom prebudil veľkého človeka, ktorý by ich chránil, organizoval a viedol proti početným a mocným nepriateľom. Slováci sú totiž málo početní a slabo materiálne zabezpečení, zo strachu alebo sebeckva zapredaní alebo opustení, vykorisťovaní židmi, deptaní úradmi, kultúrne zaostali...

Tieto slová nachádzame v liste adresovanom nórske-
mu spisovateľovi Bjørnstjernovi Bjørnsonovi, ktorý
bojoval za nezávislosť vlastnej krajiny, ale na prelome
19. a 20. storočia sa odvážne zastával aj práv iných ná-
rodov, ktoré nemali vlastnú štátnosť. Možno i vďaka
týmto aktivitám meno Bjørnstjerne Bjørnson (1832 –
1910) je mnohým Slovákom dobre známe.

Podobizeň Bjørnstjerna Bjørnsona. Zdroj: Archív SNK SB 165/8

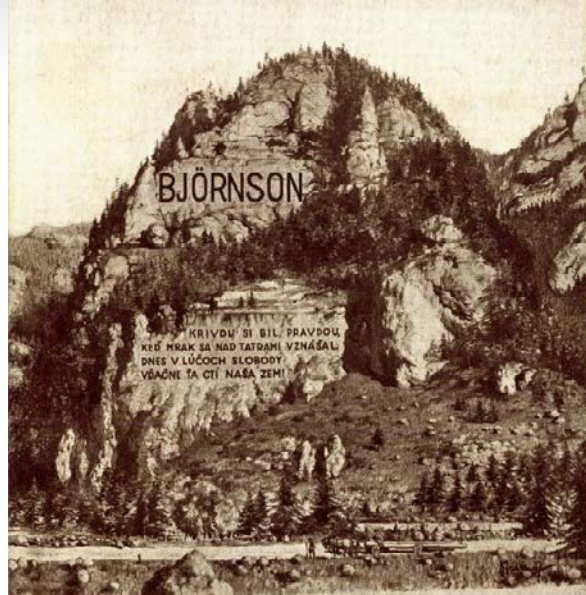
Tento nórsky spisovateľ vstúpil do sveta literatúry
v polovici 19. storočia originálnym žánrom – sedliac-
kymi poviedkami, v ktorých čitateľom približoval ná-
rodnú históriu, spoločenské problémy i krásu nórskej

Podobizeň Bjørnstjerna Bjørnsona. Zdroj: Archív SNK SB 165/8

prírody. Pôsobil ako riaditeľ divadla, cestoval po svete,
žil v Nemecku, Taliansku a krátko aj v Spojených
štátoch amerických. V roku 1882 sa usadil v nórskom
Aulestade. O problémoch Slovákov v Uhorsku sa do-
zvedel až ako 75-ročný. Trojica českých slovakofilov
Edvard Lederer, Karol Kálal a Adolf Heyduk ho v liste
v máji 1907 informovala o nelichotivej situácii Slová-
kov v Uhorsku. Bjørnson sa postaral o to, aby tento
list publikovali periodiká vo Francúzsku, Nemecku
a Taliansku, ktoré v prospech Slovákov uverejnili
viacero článkov, a tak sa o malom národe dozvedela
takmer celá Európa. Je namieste uviesť, že Bjørnso-
nova podpora Slovákov mala na starom kontinente
značný ohlas a trvala až do konca jeho života.¹

Vzťah Bjørnsona k Slovensku a Slovákom nedlho
po jeho smrti (1910) spracoval do knižnej podoby
mladý nórsky literárny historik a slavista Trygve Ton-
stad (1899 – 1933).

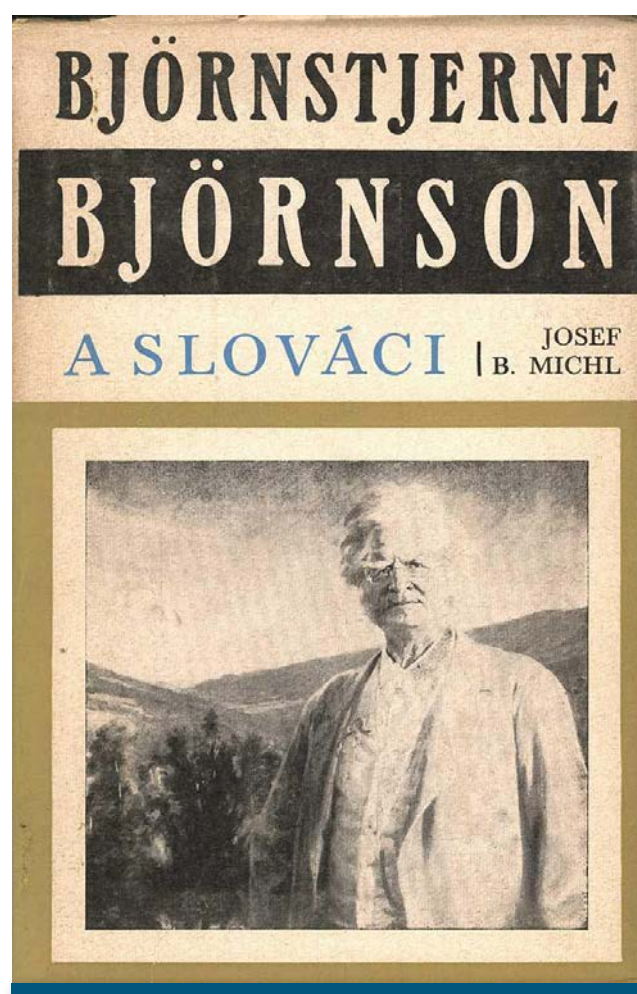

TRYGVE TONSTAD

BJÖRNSTJERNE BJÖRNSSON OG SLOVAKENE

GYLDENDAL NORSK FORLAG

Titulný list Tonstadovej publikácie. Zdroj: Nórska národná knižnica

Titulný list Michlovej publikácie. Zdroj: Súkromný archív autora

Dielo s názvom *Bjørnstjerne Bjørnson og slovakene*² (Bjørnstjerne Bjørnson a Slováci) vyšlo až v roku 1938 po predčasnej autorovej smrti vďaka lingvistovi a novinárovi Olavovi Rytterovi.³

V 50. rokoch 20. storočia nadviazal na Tonstadov výskum český pedagóg, germanista a škandinavista Josef B. Michl s cieľom doplniť a aktualizovať ho, preto sa zaoberal najmä štúdiom korešpondencie Bjørnstjerneho Bjørnsona v niekdajšej Bjørnsonovej sieni Univerzitnej knižnice v Oslo, dnes v Nórskej národnej knižnici. Výsledkom práce boli štyri štúdie vychádzajúce v priebehu rokov 1957 – 1960 v *Sborníku prací Filozofickej fakulty brnenskej univerzity*⁴ a monografia *Bjørnstjerne Bjørnson*.⁵ V dielach publikoval viacero listov v pôvodnom, väčšinou nemeckom znení. Okrem listov českých slovakofilov uverejnil aj listy Slovákov Svätozára Hurbana-Vajanského a jeho syna Vladimíra Hurbana, koleniológa Jána Kvačalu, architekta Dušana Jurkoviča či hudobného skladateľa, dirigenta a prekladateľa Miloša Ruppeltda. Predstavitelia slovenskej inteligencie adresovali Bjørnsonovi predovšetkým ďakovné listy s pripojenými podpisovými hárkami, ktoré mali preukázať množstvo jeho podporovateľov z radov Slovákov. Vyjadrovali mu podporu a ponúkali pomoc.

Napriek tomu, že sa Josef Michl snažil o komplexný výskum korešpondencie Bjørnstjerneho Bjørnsona s predstaviteľmi českého a slovenského národného hnutia na prelome 19. a 20. storočia, jeden list ostal nepovšimnutý.⁶ Našiel sa v rámci prebiehajúceho biografického výskumu osobnosti bratislavského stredoškolského učiteľa Eduarda Krajňáka (1848 – 1924), ktorý ho napísal len dva dni po krvavých udalostiach v Černovej a bol jedným z prvých Slovákov, ktorí oslovili Bjørnsona.⁷ Rovnako ako ostatní autori z Čiech a Slovenska, aj Krajňák použil v úvode listu obdivný a nadnesený tón, ktorý mal byť vyjadrením mimoriadnej vďaky Bjørnsonovi za jeho aktivity v prospech malého národa.

Ich vysokoblahorodie!

Pod dojmom masovej vraždy, nazvanej „Hody“⁸ chytám sa pera ako syn ľudu, oddaného svojmu pánovi, aby som predovšetkým Vášmu blahorodiu vyjadril najhlbšiu úctu a vrúcnu vďaku. Ako často

som sa utiekal ku Všemohúcemu, aby Slovákom prebudil veľkého človeka, ktorý by ich chránil, organizoval a viedol proti početným a mocným nepriateľom. Slováci sú totiž málo početní a slabo materiálne zabezpečení, zo strachu alebo sebeckta zapredaní alebo opustení, vykorisťovaní židmi, deptaní úradmi, kultúrne zaostali.

A pozri, moja žiadosť bola vypočutá! Z neba poslaný povstal nám mocný zástanca, ktorý nezištne a nebojácne bojuje mocnou zbraňou Ducha na ochranu národa, ktorý je hnaný do zúfalstva.

Buď si istý, duchovný vodca,⁹ že tento boj proti ľži a násilíu nebude posledným listom vo vavrínovom venci Tvojej slávy. Kým čo len jeden sebavedomý Slovák bude žiť, stále bude toto sväté meno Bjørnson vyslovovať s úctou a vďačnosťou.

Po krátkom predstavení sa ponúkal Krajňák nórske-mu literátovi materiál na obranné články. Bratislavský učiteľ bol už v čase písania listu na dôchodku, no i tak pripravoval príspevok o Slovákoch do zborníka, ktorého editorom bol Abrahám Izák Kastelanskij,¹⁰ a práve tento materiál chcel poskytnúť Nórovi. Kastelanskij poslal Krajňákov príspevok na posúdenie Bjørnsonovi.¹¹

Predtým, ako predložím svoju prosbu, či vlastne žiadosť, kvôli pochopeniu uvediem v krátkosti údaje o sebe. Pôsobil som takmer 34 rokov len vo svojom odbore na Prešporskom vyššom gymnáziu.¹² Bol som mimo verejného života. Až ako profesor študoval som slovenskú literárnu reč.

Súkromne som si osvojil takmer všetky slovanské jazyky, snažil som sa viac menej verejne pôsobiť na vidieckych ľudí, pomáhal som vďaka svojim kontaktom prenasledovaným Slovákom a písal som tu a tam, samozrejme nie pod svojím menom,¹³ články. Tak sa stalo, že som sa, kvôli panslavistickým popudom, dostal pod policajný dozor a keď som koncom minulého decembra požiadal o polročnú dovolenku,¹⁴ schválili mi ju, ale hneď ma vyrozumeli, aby som ešte požiadal o penzionovanie, aby mi ministerstvo za vykonanú službu vyslovilo vďaku a uznanie.

Tu jedny prešporské počestné noviny (Hiradó) vyzývajú vládu, aby tak v Uhorsku ako v Rakúsku prostredníctvom vyslaných detektívov našli každého, kto, zahraničné, zvlášť nemecké noviny, klamlivými

informáciami zaplavuje, čím sa vysvetľuje, prečo tento list podávam v Marcheggu (Dolné Rakúsko) a prosím prípadnú odpoveď poslať na adresu: Dr. Jozef Dérer,¹⁵ Fischplatz 6 s poznámkou na okraji: Vášmu známemu. Mohli by mi vziať penziu a v mojom veku začínať nejakú novú službu, na to nemôžem pomyslieť.

Keby Vaše blahorodie potrebovalo pre ďalší článok materiál, mohol by som byť nápomocný. Dr. A. I. Kastelianski ma v mesiaci august požiadal, aby som pre vydavateľstvo: Obščestvennaja Polza (St. Petersburg, Bolšaja Podjačeskaja 39) napísal v nemčine rozpravu, ktorá by mala vyjsť v I. zväzku zborníka (Problémy politickej kultúry) a mal by rozobrať vývoj a tendencie národnostného boja Slovákov. Dejiny rozvoja národného povedomia Slovákov sú zároveň utrpením národa. Dr. Kastelianski chce celkom presne prednesenú rozpravu ešte skrátiť. Píšem mu, že prípadne svoj rukopis Vám dám k dispozícii.

Potom som urobil výťah z českej brožúry, Vyhubit¹⁶ v nemčine a poslal som ho H. Dr. Rennerovi (Viedeň).¹⁷ Jeden značne obsiahly nemecký rukopis mám pri sebe. Sú to preklady z novinových článkov alebo kópie iných písomností, ktoré sa vzťahujú na prehmaty cirkevných úradov a jednotlivých kňazov. Mal by som z toho zostaviť memorandum pre rímsku kúriu, ktoré by sa mohlo cez spoľahlivé ruky dostať do Ríma. Na jednej strane zbierka nie je ucelená, na druhej strane moja dôvera v úspech v Ríme veľmi klesla. Klopil som na viacero dverí, ale doteraz bezúspešne. Ťažkosti v kúrii spôsobuje nielen celý uhorský episkopát a košútovska vláda, ale a zvlášť osoba [...] spolu s jeho dipl[om]atickým]. zastúpením v Ríme.

Z dostupných prameňov a korešpondencie je zrejmé, že zo Slovákov Bjørnsonovi najviac listov a informácií posielal Vladimír Hurban,¹⁹ nezachovala sa však ďalšia komunikácia medzi Krajňákom a Bjørnsonom, z čoho sa dá usudzovať, že s najväčšou pravdepodobnosťou Bjørnson Krajňákovu ponuku nevyužil. Stojí za zmienku, že všetci uvedení slovenskí odosielatelia listov adresovaných Bjørnsonovi boli evanjelici. Krajňák bol jediný z nich katolíkom, no i napriek tomu v poslednej časti listu prekvapujúco použil niekoľko kritických slov o katolíckej cirkvi, ktorej bol aktívnym členom,²⁰ ale tiež o vlastnom národe.

Süner Gufwost geborru!

Udru dan f. u. d. v. i. t. d. b. M. s. s. a. u. o. d. b. g. u. u. e. n. t. „Die schwedische Sprache ist als
Vater der uns in ungerader Gung wägen v. j. f. a. t. h. e. M. a. l. t. e. s. z. u. f. a. d. e. r. n. i. m. m. e. r. u. l. t.
lun f. u. r. G. u. f. w. o. s. t. g. e. b. o. r. r. u. d. a. n. z. o. l. t. d. e. r. d. i. e. s. t. e. n. M. a. e. s. s. i. n. g. i. n. d. e. r. i. n. n. i. g. s. t. a. n. d. e. n.
z. u. n. o. t. a. k. t. u. e. n. O. b. e. r. a. l. l. f. u. t. t. a. i. s. t. z. i. m. A. l. l. e. m. i. s. t. i. g. e. n. y. r. a. f. t. i. s. t. n. m. ö. g. e. n. d. a. n. K. l. o. n. e. k. u. e. n.
d. a. n. n. u. z. e. s. t. i. m. t. e. r. o. t. a. r. i. e. l. l. a. n. B. l. i. t. t. e. r. a. t. u. r. p. r. o. f. e. s. s. o. r. n. u. d. a. n. g. r. ö. s. t. e. n. V. i. l. a. s. p. i. e. r. a.
f. a. t. e. l. l. i. n. g. e. n. z. u. n. i. f. u. e. r. d. e. r. K. u. l. t. u. r. i. s. t. i. s. k. e. n. n. e. n. d. e. r. M. a. e. s. s. i. n. g. e. n. n. u. d. a. n.
f. u. t. u. r. n. u. d. y. p. o. g. a. r. a. n. d. a. n. b. e. f. i. n. d. e. n. m. i. t. f. i. n. d. e. n. y. a. t. a. n. t. a. n. n. a. i. n. d. e. r. K. u. l. t. u. r.
z. u. n. i. s. t. e. r. b. l. i. t. t. e. r. a. t. u. r. n. u. d. a. n. n. i. e. m. g. r. o. s. s. e. n. M. a. e. s. s. i. n. g. e. n. n. u. d. a. n. d. e. r. f. i. n.
y. a. n. n. p. r. o. f. e. s. s. o. r. i. s. t. i. s. k. e. n. n. e. n. d. e. r. M. a. e. s. s. i. n. g. e. n. n. u. d. a. n. d. e. r. f. i. n. d. e. n. n. u. d. a. n.
m. i. n. d. e. n.

Wird fassen, was in Glasen von den rasend! Wenn ihm auch gepredigt wird, wird
mit ihm selbst Hand an sich nicht legen, das aber so sehr, das wir für selbes
für gewaltigen Dabessa hat Gnade zum Nutzen eines in der Wissenschaft gebir-
banne Wolke fühlte. Die menschliche, fassende Geist, durch die der Bewegung ge-
yru Lüge mit Gewalt nicht überlassen. Selbst in dem Leberkernungen. Die uns
Küster sein wird. Die Bewegung nicht überlassen. Selbst in dem Leberkernungen. Die uns
wird es die menschliche Hand an sich nicht legen, das aber so sehr, das wir für selbes
für gewaltigen Dabessa hat Gnade zum Nutzen eines in der Wissenschaft gebir-

Lernen ist ein in der Welt, in der Welt ist ein in der Welt, will ist ein in der Welt,
unpersönliche fassende die Menschheit selbst. Selbst für die Welt von
Persönliche Oberrichtung in der Welt, fassende die Welt, selbst für die Welt
gewandelt. Selbst als fassende die Welt ist die Welt ist die Welt ist die Welt.

Slovenský národ je skrz naskrz zbožný, až bigotný, k tomu chudobný a v kultúre zaostalý. Ak niektorý kňaz zneužije svoju autoritu v prospech násilnej maďarizácie, môže tým spôsobiť národu veľké škody. Takýchto kňazov je veľa, menovanie väčšiny kléru má v rukách vláda. Tak by sa mohlo stať, že takmer všade sa do funkcií dostanú nepriatelia slovenského ľudu alebo celkom nehodní kňazi, bezcharakterní ctibažníci. Od týchto bezcitných, nebezpečných ľudí v kňazskom oblečení mal by byť ľud oslobodený. Je takmer neuveriteľné, čo všetko o slovenských biskupoch bolo napísané, z čoho boli obžalovaní a jednako neopovážili sa brániť svoju napadnutú česť. Aj tí najviac zavrhnutia hodní kňazi nachádzajú ochranu u svojich biskupov, keď teraz pracujú pre maďarský „patriotizmus“.

Sociálnodemokratické noviny sú popri slovenských národných jediné, ktoré majú odvahu kritizovať hanebnosť alebo násilnosť Maďarov a ich prisluhovačov. Tak bude národ dotlačený do nebezpečného smeru sociálnej demokracie.

Tým, že odporúčam svoj nešťastný národ do Vašej ochrany, porúčam sa s výrazom hlbokej úcty.

Vášmu blahorodiu
oddaný

Pressburg (Pozsony)
Grösslinggasse 34
29. X. [1]907

Eduard Krajniak
penzionovaný
gym[naziálny].
prof[esor].

P.S. Advokát Dr. Štefan Fajnor²¹ v Senici (Sze-nicz, Nitrianska župa) ma zbierku úradných písomností, ktoré chce raz použiť ako dokumentáciu pre nejakého vydavateľa v Amerike, na dôkaz toho, akých násilností boli úrady beztrestne schopné.

Je možné, že o publikovanie Krajňákovho článku v niektorom z talianskych alebo nemeckých periodík sa postaral Bjørnson, no zatiaľ sa nám žiadnu takúto publikáciu nepodarilo nájsť.

Krajňákov list bol napísaný v nemeckom jazyku. List v septembri 2021 prepísala a preložila PhDr. Helena Liptáková, bývalá pracovníčka Štátneho archívu v Levoči.

POZNÁMKY

¹ Bližšie pozri ŘEZNIČEK, 2010, s. 9 – 71.

² Bližšie pozri TONSTAD, 1938.

³ Bližšie pozri JUŘÍČKOVÁ, 2021, s. 121 – 127.

⁴ MICHL, Josef B. Bjørnson a Slováci. In *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná* 1957, roč. 6, č. D4, s. 80 – 93; MICHL, Josef B. Z korespondence Bjørnstjerne Bjørnsona s Edvardem Ledererem. In *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná* 1957, roč. 6, č. D4, s. 135 – 140; MICHL, Josef B. Ke korespondenci Bjørnstjerne Bjørnsona s Edvardem Ledererem. In *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná* 1959, roč. 8, č. D6, s. 78 – 82; MICHL, Josef B. Z korespondence Čechů a Slováků s Bjørnstjerne Bjørnsonem. In *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná* 1960, roč. 9, č. D7, s. 161 – 182.

⁵ MICHL, Josef B. *Bjørnstjerne Bjørnson*. Bratislava : Obzor 1970.

⁶ Nasjonalbiblioteket, Oslo, Brev og manuskripter, Brevs.BB 2. List Eduarda Krajňáka Bjørnstjernovi Bjørnsonovi z 29. 10. 1907.

⁷ Zrejme prvým listom z prostredia Slovenska bolo poďakovanie lekárov zo Žiliny z 2. 12. 1904, medzi ktorými bol aj Dušan Makovický. Bližšie pozri MICHL, 1970, s. 146. Josef, Michl tiež uviedol, že z korespondencie Vladimíra Hurbana chýbajú listy adresované Bjørnsonovi zo septembra 1907. Okrem toho niekoľko Slovákov pod vedením Jozefa Škultétyho poslalo Bjørnsonovi list v októbri 1907 bez udania konkrétneho dňa. MICHL, Josef B. Z korespondence Čechů a Slováků s Bjørnstjerne Bjørnsonem. In *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná*, 1960, roč. 9, č. D7, s. 178 a 182.

⁸ V pôvodnom nemeckom znení „Kirchweihe“, teda slávnosť výročia posviacky kostola alebo sviatok patróna, ktorému je kostol zasvätený.

- ⁹ V pôvodnom nemeckom znení „führer Geist“.
- ¹⁰ Centrum spirituality Východ – Západ Michala Lacka v Košiciach (ďalej CSVZML), fond Eduard Krajňák, šk. 1, inv. č. 17, listy A. I. Kastelanského.
- ¹¹ CSVZML, fond Eduard Krajňák, šk. 1, inv. č. 17, list A. I. Kastelanského z 5. 8. 1908.
- ¹² Krajňák vyučoval predovšetkým na Rímskokatolíckom gymnáziu v Bratislave, dnes Gymnázium Grösslingová. Podrobne o jeho pedagogickom pôsobení pozri RÍMSKY, 2021, 22 – 34.
- ¹³ Krajňák publikoval pod pseudonymami Spišiak; E. Kuna; E. Hrušovský a skratkami E. K. a Kjk.
- ¹⁴ Krajňák požiadal o dlhšiu dovolenku kvôli novozakladanému ľudovému katolíckemu časopisu Sv. Adalbert (Vojtech), ktorého bol administrátorom. Pražský benediktínsky opát Alban Schachleiter, ktorý mal vydávanie časopisu zastrešovať, žiadal Krajňáka, aby dal na gymnáziu výpoveď a časopisu sa venoval na plný úväzok. Podrobne pozri RÍMSKY, 2021, s. 66 – 74.
- ¹⁵ Jozef Dérer (1856 – 1918) bol advokátom v Malackách. Bližšie pozri KEREČMAN – MANIK, 2011, s. 200, 405.
- ¹⁶ Ide o prácu českého slovakofila Karola Kálala, ktorý ju najprv uverejňoval na pokračovanie v časopise Osvěta v roku 1898. Prvé vydanie samostatnej brožúry vyšlo v roku 1907 vo vydavateľstve Emila Šolca v českom meste Telč.
- ¹⁷ Moravský rodák Karl Renner (1870 – 1950) bol rakúsky sociológ a marxisticky orientovaný politik, člen Sociálnodemokratickej strany Rakúska. V rokoch 1918 – 1920 bol prvým kancelárom Rakúskej republiky a po druhej svetovej vojne až do konca svojho života jej prvým prezidentom. URBAN, 1982, s. 558 – 560.
- ¹⁸ Nečitateľné slovo, možno meno.
- ¹⁹ MICHL, 1960, s. 161.
- ²⁰ Bližšie pozri RÍMSKY, 2020, s. 39 – 55.
- ²¹ Štefan Fajnor (1844 – 1909) bol hudobný skladateľ a advokát.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

- Biografický lexikón Slovenska 2*. Martin : Slovenská národná knižnica, Národný biografický ústav 2004, s. 485.
- JUŘÍČKOVÁ, Miluše. Two Art Exhibitions as Dialogic Events in the History of Czech-Norwegian Cultural Relations. In *Acta Universitatis Carolinae Philologica*, 2021, č. 1, s. 121 – 127.
- KEREČMAN, Peter – MANIK, Rudolf. 2011. *História advokácie na Slovensku*. Bratislava : Eurokódex 2011, s. 200, 405.
- MICHL, Josef B. 1970. *Björnstjerne Björnson*. Bratislava : Obzor 1970. 217 s.
- MICHL, Josef B. 1960. Z korespondencie Čechů a Slováků s Björnstjerne Björnsonem. In *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná* 1960, roč. 9, č. D7, s. 161.
- RÍMSKY, Marek. 2021. Časopis Sv. Adalbert (Vojtech). In *Knižnica*, 2021, roč. 22, č. 1, s. 66 – 74.
- RÍMSKY, Marek. 2020. Pro-katolícke aktivity Eduarda Krajňáka. In *Notitiae historiae ecclesiasticae*, 2020, roč. 9, č. 2, s. 39 – 55.
- RÍMSKY, Marek. 2021. Učiteľské pôsobenie Eduarda Krajňáka. In *Historicko-pedagogické fórum*, 2021, roč. 10, č. 1 – 2, s. 22 – 34.
- ŘEZNÍČEK, Ladislav. 2010. *Björnson a Slovensko*. Oslo-Praha-Bratislava : Biblioscandia 2010. s. 9 – 71.
- TONSTAD, Trygve. 1938. *Björnstjerne Björnson og slovakene*. Oslo : Gyldendal Norsk Forlag 1938. 236 s.
- URBAN, Otto. 1982. *Česká společnost 1848 – 1918*. Praha : Svoboda 1982, s. 558 – 560.